

केन्द्रीय कार्यालय

बालुवाटार, काठमाडौं

फोन नं. : ०१-५७९६४९/४२/४३/४४

Website : www.nrb.org.np

पोष्ट बक्स : ७३

नेपाल राष्ट्र बैंक

बैंक तथा वित्तीय संस्था नियमन विभाग

पत्र संख्या : बै.वि.नि.वि./नीति/सूचना/१६/०८१/८२

मिति: २०८२/०३/२६

सूचना

इजाजतपत्रप्राप्त बैंक तथा वित्तीय संस्थाहरु र सहकारी बैंक,

बैंकिङ्ग कसूर तथा सजाय ऐन, २०६४ (दोस्रो संशोधन, २०८२ समेत) को दफा ३क. को उपदफा (७) बमोजिम “चेक अनादर गरेको व्यहोरा प्रमाणित गर्ने कार्यविधि, २०८१” यसैसाथ संलग्न गरी जारी गरिएको हुँदा सोहीबमोजिम गर्नु/गराउनु हुन यो सूचना जारी गरिएको छ।

भवदीय,

कार्यकारी निर्देशक

चेक अनादर गरेको व्यहोरा प्रमाणित गर्ने कार्यविधि, २०८२

नेपाल राष्ट्र बैंक

बैंक तथा वित्तीय संस्था नियमन विभाग

चेक अनादर गरेको व्यहोरा प्रमाणित गर्ने कार्यविधि, २०८२

खातामा रकम मौज्दात नभएको वा मौज्दात पर्याप्त नभएको कारण चेक अनादर हुने अवस्थामा धारकले चेक अनादर भएको प्रमाणित गराउन चाहेमा बैंक वा वित्तीय संस्था वा सहकारी बैंकले चेक अनादर भएको प्रमाणित गर्ने प्रयोजनका लागि बैंकिङ्ग कसूर तथा सजाय ऐन, २०६४ (दोस्रो संशोधन, २०८२ समेत) को दफा ३क. को उपदफा (७) र नेपाल राष्ट्र बैंक ऐन, २०५८ को दफा ११० को उपदफा (३) ले दिएको अधिकार प्रयोग गरी यो कार्यविधि बनाई लागु गरिएको छ ।

१. **संक्षिप्त नाम र प्रारम्भ:** (१) यस कार्यविधिको नाम “चेक अनादर गरेको व्यहोरा प्रमाणित गर्ने कार्यविधि, २०८२” रहेको छ ।

(२) यो कार्यविधि स्वीकृत भएको मितिबाट लागूहुनेछ* ।

२. चेक अनादर सम्बन्धमा

बैंकिङ्ग कसूर तथा सजाय ऐन, २०६४ (दोस्रो संशोधन, २०८२ समेत) को दफा ३क. को उपदफा (७) मा चेक अनादर गरेको व्यहोरा प्रमाणित गर्ने कार्यविधि नेपाल राष्ट्र बैंकले निर्धारण गरे बमोजिम हुने भन्ने व्यवस्था रहेकाले खातामा रकम मौज्दात नभएको वा मौज्दात पर्याप्त नभएको कारण चेक अनादर हुने अवस्थामा धारकले चेक अनादर भएको व्यहोरा प्रमाणित गराउन चाहेमा यस कार्यविधिवमोजिमको प्रक्रिया पूरा गरी बैंक वा वित्तीय संस्था वा सहकारी बैंकले प्रमाणित गर्नुपर्नेछ ।

३. परिभाषा: विषय वा प्रसंगले अर्को अर्थ नलागेमा यस कार्यविधिमा,

(क) “ऐन” भन्नाले बैंकिङ्ग कसूर तथा सजाय ऐन, २०६४ (दोस्रो संशोधन, २०८२ समेत) सम्भन्ध पर्थे ।

(ख) “चेक” भन्नाले माग्नासाथ भुक्तानी दिनु भनी कुनै बैंक वा वित्तीय संस्था वा सहकारी बैंक उपर खिचिएका प्रचलित कानून बमोजिमको विनिमयपत्र सम्भन्ध पर्थे ।

(ग) “चेक अनादर” भन्नाले खातावालाले जारी गरेको चेकमा उल्लिखित रकम भुक्तानी माग्दा निजको खातामा आवश्यक रकम मौज्दात नरहेको कारणबाट धारकलाई भुक्तानी दिन नसकिने भनी बैंक वा वित्तीय संस्था वा सहकारी बैंकले ऐनको दफा ३क. को उपदफा (५) बमोजिम प्रमाणित गरेको अवस्था सम्भन्ध पर्थे ।

(घ) “धारक” भन्नाले आफ्नो नाममा जारी भएको चेक प्राप्त गरी सो चेकमा उल्लेख भए बमोजिमको रकम भुक्तानी पाउने हक भएको व्यक्ति वा संस्था सम्भन्ध पर्थे ।

* स्वीकृत मिति: २०८२/०३/२५

- (ड) “बैंक” भन्नाले प्रचलित कानून बमोजिम “क” वर्गको वित्तीय कारोबार गर्न नेपाल राष्ट्र बैंकबाट इजाजतपत्र प्राप्त संस्था सम्भन्नु पर्छ ।
- (च) “वित्तीय संस्था” भन्नाले प्रचलित कानून बमोजिम “ख”, “ग” र “घ” वर्गको वित्तीय कारोबार गर्न नेपाल राष्ट्र बैंकबाट इजाजतपत्र प्राप्त संस्था सम्भन्नु पर्छ ।
- (छ) “सहकारी बैंक” भन्नाले सहकारी ऐन, २०७४ को दफा १२ बमोजिम गठन भएको सहकारी बैंक सम्भन्नु पर्छ ।

४. चेक अनादर गरेको व्यहोरा प्रमाणित गर्ने प्रक्रिया

कसैले पनि आफ्नो खातामा रकम मौज्दात नभएको वा मौज्दात पर्याप्त नभएको अवस्थामा चेक जारी गर्नु हुँदैन । मौज्दात नभएको वा मौज्दात पर्याप्त नभएको चेक पेश हुन आएमा बैंक वा वित्तीय संस्था वा सहकारी बैंकले धारकलाई फिर्ता गर्नुपर्नेछ । खातामा रकम मौज्दात नभएको वा मौज्दात पर्याप्त नभएको कारणले धारकले चेक अनादर भएको प्रमाणित गराउन चाहेमा देहायबमोजिमको प्रक्रिया पूरा गरी चेक जारी गर्ने बैंक वा वित्तीय संस्था वा सहकारी बैंकले चेक अनादर भएको प्रमाणित गरिदिनुपर्नेछ :-

- क) बैंक वा वित्तीय संस्थाले भुक्तानीका लागि आफू समक्ष पेश हुन आएको चेकको भुक्तानी गर्न आवश्यक मौज्दात खातामा नभएमा उक्त विषय उल्लेख गरी त्यस्तो चेक धारकलाई नै फिर्ता दिनुपर्नेछ ।

(उदाहरण: कुनै “क” बैंकले जारी गरेको चेक भुक्तानीका लागि धारकले “ख” बैंकमा पेश गरेमा समेत सम्बन्धित खातामा मौज्दात नभई वा मौज्दात अपर्याप्त भई “ख” बैंकले चेक फिर्ता गर्दा मौज्दात नभएको वा मौज्दात पर्याप्त नभएको विषय उल्लेख गरी उक्त चेकधारकलाई फिर्ता गर्नुपर्नेछ ।)

- ख) उक्त चेक धारकले अनादर भएको प्रमाणित गराउन चाहेमा बैंक वा वित्तीय संस्था (माथिको उदाहरणमा “क” बैंक) ले आफूसमक्ष धारकले चेक सहित निवेदन पेश गरेको मितिले बढीमा ४५ (पैंतालिस) दिनको म्याद दिई आवश्यक रकम जम्मा गर्न बैंक वा वित्तीय संस्था (माथिको उदाहरणमा “क” बैंक) ले सम्बन्धित खातावालालाई जुनसुकै माध्यमबाट सूचना दिई सोको अभिलेख राख्नु पर्नेछ । यसरी खातावालालाई दिएको सूचनाको अभिलेख राखिसकेपछि सो व्यहोरा संक्षिप्त रुपमा चेकमा समेत जनाई त्यस्तो चेक धारकलाई फिर्ता गर्नुपर्नेछ ।

- ग) यसरी खण्ड (ख) बमोजिम तोकिएको समयसम्ममा पनि चेकमा उल्लेख गरिए बमोजिमको रकम भुक्तानी माग्दा खातामा आवश्यक मौज्दात रकम नरहेको कारणबाट भुक्तानी दिन नसकिने भएमा बैंक वा वित्तीय संस्था (माथिको उदाहरणमा “क” बैंक) ले तीनदिन भित्र उक्त चेक अनादर भएको प्रमाणित गरी धारकलाई नै फिर्ता गर्नुपर्नेछ ।

घ) चेक धारकले अनादर भएको प्रमाणित गराउन चाहेमा उक्त चेक जारी गर्ने बैंक वा वित्तीय संस्था (माथिको उदाहरणमा “क” बैंक) को जुनसुकै शाखा/कार्यालयमा निवेदन दिन सक्नेछ ।

(ङ) सहकारी बैंकले जारी गरेको चेकको हकमा समेत चेक अनादर गरेको व्यहोरा बुँदा नं. ४ को व्यवस्थाबमोजिम नै गर्नुपर्नेछ ।

५. चेक अनादर भएको प्रमाणीकरण

क) बुँदा नं. (४) बमोजिम चेक अनादर भएको व्यहोरा प्रमाणितका लागि धारकले चेक जारी गर्ने बैंक वा वित्तीय संस्था (माथिको उदाहरणमा “क” बैंक) वा सहकारी बैंक समक्ष उक्त चेकको सक्कल प्रति सहित निवेदन पेश गर्नुपर्नेछ ।

ख) खण्ड (क) बमोजिम बैंक वा वित्तीय संस्था (माथिको उदाहरणमा “क” बैंक) वा सहकारी बैंकले चेक नम्बर, चेक धारकको नाम, चेक जारी गर्ने खातावाला व्यक्ति वा संस्थाको नाम, भुक्तानी हुने रकम र चेक जारी भएको मिति समेत उल्लेख गरी चेक अनादर प्रमाणित गरिएको पत्र समेत सम्बन्धित धारकलाई उपलब्ध गराउनु पर्नेछ ।

ग) चेक अनादर भएको व्यहोरा प्रमाणित गर्ने कार्यका लागि बैंक वा वित्तीय संस्था वा सहकारी बैंकले धारकसँग कुनै किसिमको शुल्क लिन पाइने छैन ।

६. अनादर प्रमाणित भएको चेकबाट कुनै पनि बैंक वा वित्तीय संस्था वा सहकारी बैंकले भुक्तानी दिन पाइने छैन ।

तर चेक जारी गर्ने पक्षले चेक धारकलाई अनादर प्रमाणित भएको चेकमा उल्लिखित रकम भुक्तानी गरी चेक फिर्ता लिन यस व्यवस्थाले बाधा पुगेको मानिने छैन ।

७. चेकको भुक्तानीको म्याद भित्र पहिलो पटक पेश भएका तर मौज्दात नभएको वा मौज्दात पर्याप्त नभई चेक फिर्ता भएमा समेत बुँदा ४. र ५. बमोजिम प्रक्रिया पूरा गरी उक्त चेक जारी गर्ने बैंक वा वित्तीय संस्था (माथिको उदाहरणमा “क” बैंक) वा सहकारी बैंकले चेक अनादर भएको प्रमाणित गर्नुपर्नेछ ।

८. बैंक वा वित्तीय संस्था वा सहकारी बैंकले आफूसमक्ष धारकले पेश गरेको चेक धारकले यकिन गर्न सक्ने अवस्था बाहेकका (गलत हस्ताक्षर, खाता बन्द, खाता रोक्का, Stop payment आदि) कारणले फिर्ता हुने अवस्थामा समेत सम्बन्धित खातामा रकम मौज्दात नभएको वा मौज्दात भए पनि भुक्तानीका लागि पर्याप्त नभएको अवस्था यकिन गर्नुपर्नेछ । यसरी अन्य कारणले चेक फिर्ता हुने अवस्थामा समेत खातामा रकम मौज्दात नभएको वा मौज्दात भए पनि भुक्तानीका लागि पर्याप्त नभएको खण्डमा यसै कार्यविधिबमोजिम चेक अनादर भएको व्यहोरा प्रमाणित गरिदिनुपर्नेछ ।